ANARGISME EN ZELFBESTUUR

8 besprekingen en vertalingen over problemen rond anargie en zelfbestuur

door Bas Moreel

bn
C.I.R.A.
2822 4398

TOELICHTING

Ik heb deze artikelen zelf gebundeld omdat ik geen andere mogelijkheid zag om ze redelijk vlug gepubliceerd te krijgen. Het zijn op het eerste na artikelen over anarchisme en over zelfbestuur, twee gebieden waar ik me de laatste jaren nogal in geïnteresseerd heb om niet te zeggen dat ik erin geloof. De artikelen vormen geen geheel, ze zijn los van elkaar ontstaan naar gelang de lektuur die ik tegen kwam. Ik heb alleen de bedoeling gehad franse teksten die ik interessant vond, toegankelijk te maken of de aandacht erop te vestigen. Een stuk kritiek en aanvulling op mijn anarchisme vond ik in het onderwerp van mijn eerste artikel. Over zelfbestuur ben ik op grond van allerlei lektuur, ervaringen en diskussies tot de volgende opvatting gekomen. Zelfbestuur dat niet verder gaat dan beslissingsbevoegdheid over de politiek van het bedrijf waar men werkt, is tenminste een gedeeltelijk (zelf)bedrog, dat bovendien op eigen kracht niet lang kan stand houden. Tot werkelijk besturen van zijn bedrijf is alleen hij in staat die ook op zijn eigen arbeidsplaats en in zijn hele persoonlijke leven zelf de dienst uitmaakt. Zelfbestuur stelt als voorwaarde zelfbevrijding van de normen en wetten die tradisie, kerk, staat, werkgever en ideologie plegen op te leggen. De naam zelfbestuur komt eigenlijk alleen toe aan het gedrag van degene die in staat is onder alle omstandigheden te doen waar hij zelf zin in heeft. Zo voorgesteld is zelfbestuur misschien een onbereikbare abstraksie. In werkelijkheid is het voor wie zelfbestuur wil een heen en weer gaand leerproses waarin gebeurtenissen en daden in het maatschappelijk en in het persoonlijk leven elkaar beïnvloeden.

Bas Moreel

ANARCHISTEN EN ZELFBESTUUR

Het verband tussen anarchisme en zelfbestuur wort wel gelegd in het laatste nummer (No 18/19) van Autogestion et Socialisme, dat aan dit onderwerp is gewijd. 330 p. 15 F. Editions Anthropos, 15, rue Racine, Parijs-6. C.C.P. Paris 8.721-23. (abonnement 4 cahiers 36 F)

HET NIEUWE LINKSE DENKEN IN FRANKRIJK

Richard Gombin: Les origines du gauchisme.
Paris, Editions du Seuil, 1971. 188 p.

Onder het franse nieuwe linkse denken (gauchisme) verstaat Richard Gombin: het gedeelte van de revolutionaire beweging dat een radikaal alternatief biedt of wil bieden voor het leninisties marxisme als teorie van de arbeidersbeweging en zijn ontwikkeling. Deze definisie sluit uit als niet revolusjonair de teoretiese vernieuwingspogingen van sosjaal-demokratiesen huizen omdat zijnniet zijn gericht op de onmiddellijke en volledige omverwerping van het kapitalisme, hij sluit ook uit de kommunistiese oppozisie- en verniewingsbewegingen omdat zij geen alternatief willen maar de weg terug zoeken naar de leninistiese of revolusjonaire bronnen van het kommunisme, alsmede de overgangsvormen tussen de twee die zowel revolusjonair als reformisties willen zijn, zoals de P.S.U. (± P.S.P.) of de studiegroepen die hun inspirasie vinden bij André Gorz of de italiaanse beweging Il Manifesto. Onder de kommunistiese oppozisie- en verniewingsgroepen rekent Richard Gombin met name de maoïsten en trotzkysten. Het niewe linkse denken van Richard Gombin is een verzamelnaam voor de stromingen die in hun revolusjonaire praktijk breken met de vaste kaders van de traditionele organizasies en het kapitalistiese sisteem bestrijden evenals de leidende kaders van de arbeidersorganizasies.

Marx: laatste burgerleke revolusjonair

Sommige van deze stromingen ontzeggen aan de teorie van Marx een revolusjonair karakter en beschouwen hem als de teoretikus van de tot het uiterste doorgevoerde burgerleke revolusie. Hetzelfde geldt voor de organizasieteorie van Lenin met zijn opvatting over de revolusie als overname van de burgerleke politieke macht.

Voor deze links-denkenden kon de russiese revolusie niet anders dan tot een staatskapitalisties stelsel leiden, een geperfeksioneert en gekonsentreert sisteem van klasseheerschappij. De revolusies van de 20e eew waren geen sosjalistiese maar de laatste burgerleke revolusies.

In feite waren de negentiende-eewse arbeidersbewegingen ondaks hun woortgebruik niet revolusjonair maar reformisties: de arbeiders zochten een menswaardige plaats in het kapitalistiese stelsel.

Einde aan de ideologiën

Het niewe linkse denken streeft niet naar een niewe ideologie en wil zich juist vrijmaken van iedere ideologie door de teorie voor zijn handelen voortdurend te laten meegaan met de ontwikkelingen in de reële situasie. De groepen handelen daarbij zelfstandig en onderwerpen zich niet aan een van buiten komende teorie

leiding.

Deze manier van denken moet anarchsiten erg bekend voorkomen. Toch wort ook het anarchisme door het niewe linkse denken als zijnde een ideologie verworpen, het is een teorie die zich niet bazeert op de telkens veranderende reële situasie maar op een gewenste of op een niet meer bestaande situasie.

Kommunisme niet hetzelfde als stalinisme

Het niewe linkse denken is begonnen als krietiek op de russiese revolusie. Deze krietiek kwam het eerst tot uiting in de beweging Socialisme et Liberté, door Sartre opgericht tijdens W.O.2. Het is waar dat de anarchisten al veel eerder met krietiek op de russiese revolusie waren gekomen maar door het sukses van deze revolusie was het anarchisme al zijn invloed verloren. Het krietiese werk werd na de oorlog voortgezet met stijgende invloed in 'Sartre's' blad Les temps modernes (De moderne tijden), dat aan wilde tonen dat kommunisme en stalinisme niet hetzlefde waren, een boodschap die in het begin moeilijk te brengen was. Een stap verder ging het blad Socialisme ou Barbarie (Sosjalisme of barbaarsheid), in 1949 begonnen als orgaan van een afgescheiden groep trotzkysten. Dit zag het stalinisme niet als een toevallige ontspring maar als een natuurlijk gevolg van het burokratisme van de bolsjewistiese partij, dat wel tot de vorming van een heersende klasse móest leiden. Het streven van SouB was het vinden van de weg terug naar het zuivere marxisme.

De ontdekking van het buitenland

De volgende stap was de herziening van het ortodokse marxisme met behulp van Marx' metoden van analiezeren. Hierbij werd een belangrijke rol gespeeld door het in 1957 opgerichte blad Arguments. Dit liet het franse publiek kennis maken met de herzieningspogingen van de 20er en 30er jaren in Midden-Europa (het oostenrijkse marxisme, Lukacs, Korsch, Pannekoek, Bloch, Adorno, Horkheimer), dat in Frankrijk prakties onbekend was gebleven. Dit was een gevolg van de late belangstelling voor het marxisme in Frankrijk, dat een sterke eigen sosjalistiese tradisie had. Het marxisme werd in Frankrijk pas op grote schaal bekend maar zeer schematies door de oktoberrevolusie, die aan de kommunistiese partij een vooreerst onaantastbaar gezag verleende. Van een echte eigen revisie van het marxisme is in Frankrijk echter niets meer gekomen doordat de onthullingen over de verrichtingen van Stalin het marxisme teveel hadden gekompromitteerd. Wel heeft Arguments met zijn werk de weg vrij gemaakt voor een neiwe linkse filosofie, die op gang kwam in de talrijke groepen en bladen die aan het eind van de 50er jaren ontstonden. In de plaats van een tot de ekonomiese verhoudingen vernauwd denken, verbonden met een leidingsideologie, kwam als uitgangspunt de erkenning van een autonome mens die op alle levensgebieden vervreemd is en bevrijding zoekt voor zijn totale dagelekse leven.

Krietiek op het dagelekse leven

De kreitiek op het dagelekse leven begon met een krietiek op de moderne wereld, waar de grote produksiemogelekheden het uitzicht openen op een wereld van overvloed. Deze mogeleke overvloed is echter in feite niet te verwezenleken daar het privé́lven zich niet in dezelfde mate heeft ontwikkeld als techniek en produksie, het is zelfs stil blijven staan.

De eersten die krietiek uitoefenden op de vervelende vertechnizeerde wereld waren de romantici maar dezen ginen niet verder dan de schepping van een betere verbeeldingswereld, hun werk werd weer opgevat door de dadaïsten en surrealisten, die begonnen met de vervreemde taal te vernietigen maar eindigden met mondaine kunst. Na W.O.2 werd de draad weer opgenomen door de Mouvement lettriste (Letterkundige beweging), die via de Internationale lettriste (Letterkundige internationale) in 1957 uitliep op de Internationale situationiste (Situationistiese internationale).

Internationale situationniste

Voor de IS is het moderne leven ineengeschrompeld tot een louter ekonomies leven in een konsumpsiemaatschappij. Deze maatschappij is het produkt van de konsumpsie-ekonomie, die de plaats heeft ingenomen van de produksie-ekonomie. De konsumpsie-ekonomie kenmerkt zich door een ongebreidelde produksie waarvoor de mens een objekt vormt. Het dagelekse leven is een sisteem van goederensirkulasie geworden, alle relasies handelsrelasies. Dit heeft het leven tot toneel gemaakt. De moderne paria is niet meer de van zijn produkt vervreemde produsent van Marx maar de konsument die illuzies koopt. Niet de fabrikant speelt meer de hoofdrol in de maatschappij maar de organizator. Het dageleks leven wort bestuurt volgens totalitaire metoden die zelfs ons gedrag modelleren.

Hierin volgen de situationnisten de jonge Marx, met name die van de Ekonomies-filosofiese geschriften, maar ook de oudere Marx van Het kapitaal in het hoofdstuk over het 'Fetisjekarakter van de goederen'. Maar terwijl Marx zich tot de vervreemding van de produserende mens beperkte, zien de situationnisten de vervreemding in het hele dagelekse leven: de mens is niet meer de meester en initiatiefnemer van zijn eigen werk, zijn eigen dromen en zijn eigen verlangens.

Toneelrevolusie

De krietiek op het dagelekse leven is bedoeld om te komen tot revolusjonaire daden maar de moeilekheid is hierbij dat ook het verzet tegen de spektakel (toneelmatige)maatschappij toneel dreigt te worden en de bestaande verhoudingen niet werkelek aantast.

Naar marxistiese tradisie is het proletariaat de drager van de revolusie, maar niet meer het proletariaat in 'ortodoks' ekonomiese zin. Voor de IS is het proletariaat de overgrote meerderheid van de werkenden die niet hun eigen leven bepalen. Deze meerderheid is nog toegenomen door de verdwijning van de boerenstand en door de uitbreiding van de fabriekamtige werkmetoden tot de dienstverlening en de hoofdarbeid. Alleen dit proletariaat kan de klassen doen verdwijnen omdat niemand daarbuiten in staat is de vervreemding van het proletariaat te ervaren.

Geen god, geen meester !

Dit is een revolusie ten opzichte van de opvattingen van Lenin en de oude Marx doordat de subjektieve ervaring en het subjekt de eerste plaats krijgen toegekend. De bewustwording van de vervreemdingen is een dialekties proses. Daarom is de revolusjonaire teorie ook geen wetenschappelek stelsel zoals in het ortodokse marxisme, dat algemeen geldende ontwikkelingswetten vaststelt. De revolusjonaire teorie is inzicht in de strijd en de revolusjonair tracht dit inzicht te vergroten. Het proletariaat bestrijt het kapitalisme op ieder gebied om door ontelbare spontane daden alle grenzen die de heersende klasse heeft gesteld, te overschrijden.

Een proletariese levensstijl

Het proletariaat tracht niet meer de macht te grijpen maar de macht te doen verdwijnen om zo tot kunst en tot poëzie te komen. Maar poëzie vraagt kennis van de eigen verlangens (verstikt door de spektakelmaatschappij en opgelapt tot schijnbehoeften): vrij spreken, echt kommuniseren, afwijzing van het produktieve werk als produktief werk, afwijzing van hiërarchie, van gezag en van spesializasie. De bevrijde mens is niet meer fabrikant maar kunstenaar, d.w.z. schepper van zijn eigen daden. Revolusie is een daad van eigenzinnigheid, de schepping van een eigen manier van leven. Het dagelekse leven zal een paradijs zijn van kreatievieteit, van spontaanheid en van plezier.

De radengedachte

De organizasievorm van het proletariaat heeft in het linkse denken steeds veel aandacht gekregen. Het subjektivisme in het niewe linkse denken moet als ideaal wel een volledig zelfbestuur zien. In deze gedachtengang valt de organizasie van de maatschappij al bijna niet anders te denken dan in de vorm van raden op alle gebieden van het leven.

De radenteorie was in eerste instansie een bezinning op de russiese revolusie en op de mislukking van de radenbeweging in Duitsland in de jaren na de eerste wereldoorlog. Een rol werd in deze teorievorming gespeeld door Rosa Luxemburg, Georg Lukacs en vooral door Anton Pannekoek. Bij de verniewing van de belangstelling voor de radengedachte leverde het neoanarchsitiese blad Noir et Rouge (Zwart en rood) een belangrijke bijdrage. Het stelde zich om te beginnen op een niew stantpunt door de scheidslijn niet meer te trekken tussen marxisme en anarchisme maar tussen burokraties en libertair sosjalisme. In tegenstelling tot de anarchistiese groeperingen die zich beperkten tot het bewaren van 'het oude erfgoed', stelde het zich open op en liet het zich ook inspireren door moderne eksperimenten met arbeidersraden zoals in Hongarije, Joegoslqvië en Algerije. Daarnaast bracht het blad zijn lezers echter ook in aanraking met de revolusjonaire anarchistiese eksperimenten, die tot de 60er jaren prakties onbekend waren gebleven doordat de meeste marxistiese groeperingen ze prakties hadden doodgezwegen: Spanje tijdens de spaanse burgeroorlog, de Oekraïne in de jaren 1917-1920 en Kronstadt in diezelfde tijd.

Strakke of losse organizasie ?

In hun uitwerking van de radengedachte hebben de verschillende niewe linkse groeperingen stantpunten ingenomen die minder sentralisties waren naargelang zij aan hun proletariaat meer vermogen toekenden om zich van zijn vervreemding bewust te worden en zich zelf te bevrijden. Het dichtst bij de partijgedachte bleef daarbij Pouvoir ouvrier (Arbeidersmacht), een afsplitsing van Socialisme ou Barbarie daterend van 1963, het meeste voorstander van een losse vorm van organizasie is wel de groep rond het blad Informations correspondances ouvrières - ICO (Arbeidersinformasie en korrespondensie), in 1958 ontstaan, ook als afsplitsing van Socialisme ou Barbarie; de situationnisten nemen een pozisie in die daar tussen ligt.

Wetenschap of kunst ?

In tegenstelling tot het kautskys en leninisties marxisme zien de niewe linksen hun teorie niet als een afgerond en definitief wetenschappelek stelsel dat de weg aangeeft die de maatschappeleke ontwikkelingen wetmatig moeten volgen en dat aan het proletariaat moet worden opgelegd omdat het zelf niet in staat is om die weg te kennen en te gaan. Voor de niewe linksen is de revolusjonaire teorie inzicht in de maatschappeleke strijd, dat in die strijd zelf ontstaat. Iedere inmenging van buitenaf verandert het karakter van die strijd en vervalst het verloop ervan. De marxistiese ideologieën hebben daarom de arbeidersbeweging niet gunstig beïnvloed, de zo hoog geprezen 'revolusjonaire strijd' is in de meeste gevallen een nederlaag geweest, om te beginnen de oktoberrevolusie.

Teorie en praktijk

Over het al of niet bestaan van invloed van de linkse teoretici op de 'wilde' arbeidersaksies van de laatste jaren en over de aard van die invloed bestaan weinig informasies. Er zijn wel bepaalde aanwijzingen. Zo lijkt het bv. zeker dat wilde stakingen voor een groot deel buiten de linkse stromingen die de teorie van de zelfstandige aksie aanhangen, hebben plaatsgevonden en er zijn veronderstellingen dat de van oorsprong katolieke vakbond CFDT een belangrijke rol heeft gespeeld bij het doorgeven van de oude tradisie van spontaan en autonoom optreden. Van de andere kant lijkt de invloed op de studentenaksies zeer aannemelek daar de niewe linkse teoretiese bladen in studentenkringen zeer veel gelezen werden.

Het belang van dit boek is het tonen van ideeën in ontwikkeling, het maakt die ideeën van de ene kant begrijpeleker door ze plaatsen tegen de achtergrond van de situasie waarin ze ontstonden en van degenen die ze ontwikkelden; ze worden er ook prakties bruikbaarder door.

ZELFBESTUUR TIJDENS DE SPAANSE REVOLUTIE.

Je hoeft niet verbaasd te zijn over de felle aanval van Daniël Guérin op het boek L'Autogestion dans l'Espagne revolutionnaire van Frank Mintz (1), in het blad Autogestion et Socialisme nr. 15 (maart 1971): " de lezer die niet op de hoogte is, krijgt een verbrokkelde en onvoldoende indruk van de stimulerende invloed van het Spaanse zelfbestuur... als Mintz het ware gezicht en de overtuigingskracht ervan had willen laten zien, had hij het anders moeten aanpakken."
(Frank Mintz diende Guérin even ongenadig van repliek in nr 16-17 van juli oktober 1971).
Het tafereel dat Guérin in zijn boek Anarchisme met een brede kwast in gevoelvolle kleuren schilderde , laat Mintz in details zien. En niet alle details zijn even glorieus. Ik kan het met Guérin eens zijn dat Mintz in het scheppen van een totaalbeeld zich niet zo sterk heeft getoond.
De metode van Mintz heeft intussen wel met zich mee gebracht dat wat zwart was, er zwart uitzag en wat grijs was grijs. M. zegt daarmee niets tegen dan"het "anarchisme (G. is kennelijk daarom zo fel omdat hij van een anarchist (beter) had verwacht), maar door de objektieve metode van Mintz zie je veel vormen van anarchisme en kollektivisme zowel bij formele anarchisten, als bij anderen, maar M. vermeldt ook met zoveel woorden de twijfelachtige (autoritaire en kontra-revolutionaire) houding van de "hogere" regionen in de anarchistiese vakbond CNT.
Het boek is de publieksuitgave van een skripsie voor het diplôme d'Etudes Superieures in de letteren en het is jammer dat Mintz zijn skripsie niet wat grondiger en zorgvuldiger heeft bewerkt en er niet wat duidelijker een lijn in heeft aangebracht.
Inderdaad heeft het veel van het werk van een student die aan zijn prof moet laten zien da hij veel literatuur heeft opgezocht en deze ook heeft gelezen (vandaar de vele citaten). De typografische verzorging en de vele drukfouten maken het boek ook niet gemakkelijk leesbaar.

Bron voor verdere studie.

Voor een snel overzicht is het boek naar mijn smaak ongeschikt, ook wordt er voor niet-ingewijden in de Spaanse geschiedenis veel bekend verondersteld zonder dat dit wordt aangegeven. Maar wie de kollektiviseringsbeweging in Spanje wil bestuderen heeft er een goedstartpunt aan door de vele feiten en bronvermeldingen. Eigen waarnemingen worden niet vermeld. Ik weet ook niet of Mintz die voor het schrijven van zijn skripsie of zijn bewerking gedaan had.
De eigen bijdragen van M. aan de kennis van het Spaanse kollektivisme zijn naar mijn smaak, naast de bronvermeldingen, de soort statistiese gegevens die hij heeft verzameld over de aantallen kollektiviteiten , hun aantallen leden en hun werkwijze , de meetbarekant dus van de werkelijke invloed van de kollektieve beweging. Hij ziet het verloop van de kollektiviseringsbeweging, als volgt:

De Spaanse kollektivisten moesten als minderheid hun ideaal overdragen aan een meerderheid . Het wezen van het anarchisme is , de massa's in staat te stellen het zonder hierarchie en heersende klasse af te kunnen en organisatievormen te kiezen die ze zelf kontroleren.
Maar de anarchisten moesten werken met mensen die hun idealen niet begrepen en met hen meededen uit opportunisme of misschien uit bewondering.
Daarbij moest de ekonomie door de omstandigheden in "totalitaire zin" gekollektiviseerd worden en moesten de militanten tegelijk zorgen niet tot een nieuwe bourgeoisie te verworden door het gebrek aan eigen aktiviteiten en voorbereiding van de massa's.
Ook als we af zien van de tegenwerking van buiten zou het Spaanse anarchisme door zijn innerlijke verdeeldheid veel tijd nodig hebben gehad om zijn ideaal te verwezenlijken. (Pag. 135-136).
Alles bijelkaar een lezenswaardig , maar betrekkelijk moeilijk te lezen boek. Een legpuzzel, waarvan je de stukken gedeeltelijk zelf in elkaar moet passen om een duidelijk beeld te krijgen.
(1) Frank Mintz: L'Autogestion dans l'Espagne révolutionnaire. Bélibaste, Parij. 1970. 185 blz. 24 F.

DE GESCHIEDENIS VAN HET ANARCHISME

Max Nettlau: Histoire de l'Anarchie
Parijs, Ed. du Cercle et de la Tête de feuilles, 1971.
290 blz. ca 28 F

Nettlau gaat door voor een of zelfs dé grote geschiedschrijver van het anarchisme. Het schijnt met hem echter te zijn als met andere bekende schrijvers: je praat erover maar je leest ze niet. Zo vond ik tot mijn verbazing Nettlau niet vermeld in de bekende overzichten van het anarchisme van Daniel Guérin, Arthur Mendes-Georges en Anton Constandse. Misschien omdat de boeken van Nettlau niet meer zo gemakkelek beschikbaar zijn ? (Maar het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam heeft toch het archief van Nettlau) Maar gezien het verhaal van deze (korte) geschiedenis van het anarchisme moet het inderdaad niet altijd meer zo gemakkelek zijn aan teksten van Nettlau te komen. De oorspronkeleke duitse tekst was voor het maken van deze vertaling niet meer beschikbaar en de vertaling is uiteindelek gemaakt van een italiaanse vertaling uit 1964 die teruggaat op een spaanse tekst uit 1933, altans volgens de binnenzijde van de omslag, want de geschiedenis gaat tot 1934, maar dat kan een van de drukfouten zijn.

Volgens Marianne Enckell, die een studie maakt van Nettlau (1865-1944), was hij een ontzettend minutieuze werker maar niet in staat om tot een samenvattend beeld te komen en ook niet om voldoende de grote lijnen in het oog te houden: zo kon hij steek uitweiden over minder belangrijke personen en zaken en belangrijke ontwikkelingen met een alinea afdoen, misschien afhankelek van de hoeveelheid geschreven dokumentasie waarover hij de beschikking had. Een voorbeeld van zulk een summiere beschrijving is dit boek inderdaad te vinden met betrekking tot de mexikaanse revolutie.

Deze korte geschiedenis is een samenvatting van Nettlau's Grote geschiedenis van het Anargisme, waarvan het eerste deel in 1925 in Berlin verscheen maar waarvan de uitgave gestopt is na de verschijning van het derde deel in 1931 door het aan de macht komen van de nazi's. Voorzover bekend had deze geschiedenis zeven delen moeten omvatten voor de geschiedenis tot en met 1914, terwijl de inleider van deze vertaling meent dat Nettlau in de l laatste jaren van zijn leven ook nog gewerkt heeft aan de geschiedenis sinds 1914. Nettlau heeft van 1938 tot zijn dood in Nederland gewoond, waar hij werkte aan het IISG. Hier had hij ook zijn archieven en zijn handschriften gedeponeerd.

Massal veel gegevens.

Het is ongelooflijk wat allemaal de revue passeert aan personen en gebeurtenissen over de hele wereld. In hoofdstuk 16 bv. geeft hij eerst een vrij uitvoerige bespreking van het anarchisme in Rusland in zijn geheel genomen om dan verder te gaan met wat biezonderheden over het anargisme onder de jiddies schrijvende joden, en over het anargisme in Oekraïne, Finland en Letland, Polen en Roemenie, Boelgarije, Servië, Armenië Georgië, Korea, Formosa, China, Japan, Oostenrijk-Hongarije, Bohemen, Tshecho-Slowakije, Oostenrijk-en Hongarije (de geschiedenisopvolging blijkt al uit het naamgebruik), Griekenland, Egypte, Tunesië, Australië Nieuw-Zeeland, Kanada. Voor Zuid-Amerika blijft het prakties bij een opsomming van de landen (13), 'die ook niet te verwaarlozen zijn'. Daarna vermeldt Nettlau dat er waarschijnlijk ook brosjures en vertalingen hebben bestaan in het turks, tartaars, perzies, arabies en misschien hebreeuws, maar hij kent deze niet. In het Verre Oosten en Indonesië zou alleen kommunistiese propaganda zijn verspreid. In Zuid-Afrika zou geen noemenswaardige aktiviteit zijn voorgekomen.

Nederland.

Nederland wordt met de skandinaviese landen behandeldt in hoofdstuk 15. Nieuwenhuis is de sentrale figuur in deze beschrijving maar Nettlau karakteriseert ook de betekenis van mensen als Christiaan Cornelissen, Methöfer, van der Woo, Alexander Cohen, de kristen-anarchisten en Bart de Ligt. Alles in 6 bladzijden maar genoeg voor een indruk. De hoofdaandacht gaat naar de landen waar het anargisme een grote betekenis heeft gehad en zich heeft kunnen ontwikkelen en naar de personen en bladen die in deze ontwikkeling een belangrijke rol hebben gespeeld.

Het boek behandelt op de eerste plaats het anargisme tot 1914. De periode tot 1934 wort in het algemeen vluchtig behandeld. De vertalers van het boek hebben een aanhangsel toegevoegd voor de geschiedenis na 1934, verdeeld in drie hoofdstukken: de spaanse burgeroorlog 1934-1939, stilstand en achteruitgang 1939-1956, vernieuwing 1956-197.. en een slotbeschouwing: Waarom het anargisme niet te verdringen is. Dit aanhangsel is zeker nuttig maar helaas een beetje erg globaal en met prakties geen bronvermeldingen en verwijzingen naar verdere lektuur.

ANARCHISME IN ZWITSERLAND

Marianne Enckell: La fédération jurassienne - Les origines de l'anarchisme en Suisse (De Jurafederasie - Het begin van het anarchisme in Zwitserland). Série La Suisse en question. Lausanne, Uitg. La Cité, 1971. 147 blz. SF 13,50

Ons beeld van het keurig aangeharkte Zwitserland verdraagt nauweleks de aanwezigheid van slordig geklede baardapen die erop uit zijn de hoog op zijn finansiële zuilen zetelende burgerleke demokrasie van deze Bondsrepubliek om zeep te helpen. Niettemin herbergt dat Zwitserland sedert een aantal jaren een internasjonaal sentrum voor onderzoek van het anarchisme, beheert door een overtuigde anarchiste en dat - wel echt zwitsers - misschien wel de meest solide institusie in de anarchistiese beweging vormt. Ook heeft dit land jarenlang de schrik van de europese regimes maar tegenwoordig zelfs door de russiese marxisten erkende revolusjonair Bakoenin een soort oase van rust verschaft, die echter tegelijk een gevangenis was omdat hij er zich niet buiten kon vertonen.
In dit land heeft eens een bloeiende Jurafederasie bestaan, die overigens niet van het begin af aan anarchisties wilde zijn maar in de Eerste Internationale wel een belangrijke rol heeft gespeeld bij de verdediging van het federalistiese en anti-autoritaire standpunt. In 1872, na het kongres in Den Haag van de Eerste Internationale, waarin de anti-autoritairen op hun niet-politieke standpunt een stemmingsnederlaag leden, nam deze federasie ook het initiatief tot de bijeenroeping van een anti-autoritair kongres (15 september), waarop de minderheidsgroepen van het kongres van Den Haag het solidariteitspakt van Saint-Imier sloten.

Marianne Enckell heeft een vlot leesbaar en goed verzorgd boek geschreven voor een groot publiek van vooral zwitserse geïnteresseerde buitenstaanders maar dat ook voor niet-zwitserse belangstellenden in de geschiedenis van de arbeidersbeweging een interessant verhaal vormt.

De Eerste Internationale in Zwitserland

In feite is de geschiedenis van de Jurafederasie voor een belangrijk deel de geschiedenis van de Eerste Internationale gezien vanuit Zwitserland. Bij het van de grond komen van de arbeidersbeweging in de zwitserse Jura hebben Bakoenin en James Guillaume veel invloed gehad. Van de andere kant steunde de Jurafederasie het standpunt van Bakoenin in het konflikt dat deze met Marx uitvocht in de Internationale. Hij protesteerde ook toen de Algemene Raad van de Eerste Internationale (de A.I.T.) het eerste kongres na de frans-duitse oorlog in 1872 in Den Haag wilde houden, omdat Bakoenin daar niet naar toe

kon komen, daar hij Zwitserland niet uit kon.

De uitsluiting van Bakoenin en zijn medestanders uit de Internationale kon niet verhinderen dat het restant nog maar een paar jaar kwijnend voortbestond. Ook verloor de Algemene Raad er prakties alle invloed op door de verplaatsing van zijn zetel van Londen naar New York.

In de 'anti-autoritaire internationale' van het Pakt van Saint-Imier werd geen niewe algemene raad gekozen maar roeleerde het sekretariaat en de organizasie van het statutaire kongres onder de aangesloten federasies: Jura, Spanje, Italië, België, Engeland, daarnaast enkele nederlandse individuele leden en enige franse seksies. Ook deze internationale was tot verdwijnen gedoemd, gedeeltelijk doordat de leden meer belangstelling kregen voor daden dan voor praten en door de toenemende onderdrukking, met name in Italië en Spanje, waar in 1873 en 1874 opstanden waren geweest. Zonder dat dit door de aangesloten federasies verwacht werd, had in 1877 in Verviers het laatste kongres van deze federasie plaats. Het aantal deelnemers was toen al zeer klein, ook al doordat de reiskosten bijna niet op te brengen waren.

Het boekje besteedt vanzelfsprekend veel aandacht aan de meningsvorming binnen de federasie en in frans Zwitserland in het algemeen, waarbij de kwestie sentralisasie of niet een belangrijk punt vormde. Dat de Jurafederasie uiteindelek het laatste standpunt innam maakte haar nog niet tot een anarchistiese organizasie. Ook bij de tekening van het solidariteitspakt van Saint-Imier was er geen sprake van de oprichting van een anarchistiese internasionale. Guillaume had Bakoenin er uiteindelek ook van kunnen overtuigen dat het de tijd nog niet was om op zulk een internasionale aan te sturen. Alleen de federasies van Spanje en Italië noemden zich in die tijd uitdrukkelek anarchisties en het eerste internasionale anarchistiese kongres werd pas in 1881 in Londen gehouden. In het begin waren de arbeidersorganizasies niet sosjalisties belangenorganizasies die trachtten in harmonie met werkgevers en overheid hun lot te verbeteren.

HET CENTRUM VOOR ONDERZOEKINGEN OVER HET ANARCHISME IN LAUSANNE

De aktievieteit van dit centrum bestaat in hoofdzaak uit het beheer van een biblioteek die alles verzamelt wat aan boeken, brosjures en tijdschriften of tijdschriftartikelen verschijnt of verschenen is op het gebied van het anarchisme. De organizasievorm is een vereniging, die op het ogenblik een kleine 500 leden telt. Het centrum geeft twee keer per jaar een bulletin uit met oorspronkeleke artikelen, veel boekbesprekingen en een lijst van niewe aanwinsten. De boeken en brosjures zijn, op wat kostbare uitzonderingen na, beschikbaar voor internasjonale uitlening, uiteraard het meest per post. De leden betalen hierbij alleen de portokosten voor de retoerzending. In het bulletin worden ook de onderzoeken vermeld die aan de gang zijn en het centrum bemiddelt bij het leggen van kontakten tussen en met onderzoekers.

Jaarverslag 1971 en algemene vergadering 26.3.1972

Van het bulletin verschenen dit jaar de nummers 22 en 23 in een oplage van 800 stuks. Er waren 480 uitleningen (1970: 460), 505 bezoeken, 396 brieven naar 22 landen en er werden 360 niewe boeken en brosjures ontvangen. Van Bakoenin werd het pamflet over de Kommune van Parijs in het frans en in het engels uitgegeven, eentekst van Stirner kon door tegenslag nog niet worden gepubliceerd.

De markantste en de leukste figuur op de algemene vergadering vond ik Louis Mercier Vega, Chileen van geboorte maar zonder Allendekompleks, een man om een boek te schrijven over het niet kapot te krijgen anarchisme, zoals hij trouwens ook heeft gedaan (L'increvable anarchisme, ik dacht uitgave 10/18, een pocket). Hij kwam met de stelling dat tot 1930 de anarchistiese beweging een arbeidersbeweging was met wat verdwaalde intellektuelen maar sedertdien een beweging voor intellektuelen is geworden. Hij stelde voor dit landsgewijs te laten onderzoeken en dan in september een werkbijeenkomst van de deelnemers aan dit onderzoek te organizeren. Voor Nederland wilde Vega Rudolf de Jong vragen. Ik had de indruk dat veel van de ca 25 aanwezigen dit als eerste studieobjekt onder auspiciën van het CIRA nogal abstrakt vonden maar andere voorstellen werden met te weinig energie naar voren gebracht en waren te weinig voorbereid om kans op aanneming te hebben. Ik vond op dat moment dat je toch ergens mee moest beginnen en dit was een serieus voorbereid en doordacht voorstel. Achteraf ben ik blij dat de sosjale samenstelling van de anarchistiese beweging eens onderzocht wort en ik ben beniewt naar het rezultaat.

Dit keer maar één eigen artikel en wel het tweede deel van het histories overzicht 'Anarchismus und Anarchosyndikalismus in Deutschland' van Karl Schneider. Het loopt van ca loopt van ca 1890 tot in de Republiek van Weimar (1919-1933). Alles zeer beknopt maar met een aardige literatuurlijst. Het eerste deel verscheen in nr 22 en kennelek komt er nog meer.

Het nummer opent met een vertaling in het italiaans van een krieties antwoord uit het augustusnummer van Direkte Aktion op Kursbuch nr 19, waarvan in Italië een gedeelteleke vertaling was verschenen onder de titel Critica dell'Anarchismo.

De andere 28 bladzijden van het redaksionele gedeelte worden in beslag genomen door uitvoerige boekbesprekingen waarvan ik hier de volgens mij interessantste weergeef.

Arbeidersbeweging in Argentinië

Jorge N. Solomonoff: Ideologías del movimiento obrero y conflicto social (Ideologieën van de arbeid ersbeweging en sosjaal konflikt). Buenos Aires, 1971. 314 blz. De libertaire sosjaloog Solomonoff beschrijft de argentijnse arbeidersbeweging in de jaren 1880 - toen Argentinië ekonomies, politiek en maatschappelek gestalte begon te krijgen - tot de eerste wereldoorlog. Grote landeigenaren hadden hun macht gevestigd op het platteland, de handels- en industriebaronnen in de stad. Op het platteland waren immigranten nodig als werkkrachten maar ze konden alleen landarbeider worden, pachter of of zetboer. In de stad pasten de maatschappelek klimmenden zich in in het patrisiese stelsel, de arbeiders hadden geen rechten, bij de wet bestonden ze zelfs niet. De anarchistiese en vooral de anarchosindikalistiese ideologie en organizasie- en strijdmetoden speelden een grote rol bij het verzet van het proletariaat tegen de bestaande maatschappijvormen. Het partijsosjalisme kreeg bij de verkiezingen alleen wat voet aan de grond in enkele wijken van Buenos Aires en in een kleine vaksentrale. Maar ook daar gaven de arbeiders vaak nog de voorkeur aan sindikalistiese aksies boven het parlementaire werk van de leiders. Veel illustrasies.

Vrij sosjalisme in Spanje

Gaston Leval: Espagne libertaire, 1936-1939. Parijs, Ed. du Cercle et de la Tête de feuilles, 1971. De franse anarchist Leval nam deel aan de arbeidersbeweging in Spanje van 1915 tot 1924 en gedurende de spaanse burgeroorlog. Hier spreekt hij weinig over de oorlogen over de regeringspolitiek en intriges. Alle aandacht gaat naar de veelvormige worden en ontwikkelingsvormen van het libertiare kommunisme in deze drie jaren. De spontaan lijkende massabeweging is in feite voorbereid door tientallen jaren propaganda en diskussie. De anarchistiese vakorganizasies, die strijdorganen waren in de voorbereidingstijd, wilden verbindingselementen zijn in de niewe maatschappij. Zij trachtten het enge korporatisme te doorbreken en goed samenspel tussen alle werkenden tot stand te brengen. Het is een verslag van waarnemingen van Leval zelf en van kameraden.

De werkende klasse in Spanje tot 1930

Fernanda Romeu: Las clases trabajadores en España (1898-1930). Madrid, Taurus, 1970. 221 blz. 125 ptas. Het gros van de bevolking heeft onder het spaanse grootgrondbezit steeds in zeer slechte omstandigheden geleefd en honger was er tot 1930 een veel voorkomend verschijnsel. Het boek bevat veel gegevens en statistieken over prijzen en over arbeiderslonen in landbouw en industrie. Uit het boek blijkt een duidelek verschil tussen marxisme en anarchisme. Het anarchisme biedt een ideologie en een organizasievorm die gericht zijn op direkte aksie. Door zelf een standpunt in te nemen waren de industrie- en landarbeiders in staat loonsverhoginen af te dwingen en aan de werkgevers hun voorwaarden op te leggen. Tussen 1917 en 1925 gingen door direkte aksies de lonen met 150% omhoog. Het partijsosjalisme kreeg in dit Spanje geen voet aan de grond. Toen daarentegen in Andaluzië de polisie in 1905 de anarchistiese groeperingen uit elkaar had gejaagd, slaagden de anarchisten er vrij gauw in zich te herstellen en hun invloed terug te krijgen. De sojaaldemokratiese UGT mocht onder de fassizerende diktatuur van Alfonso XIII en Primo de Rivera blijven bestaan, maar toen de anarchistiese CNT in 1931 weer in het openbaar kon gaan optreden was haar aanhang al spoedig weer even groot als die van de UGT. Behalve voor een minderheid die zich veilig voelde gold dat alleen het anarchisme erin slaagde de ideeën van de spaanse arbeiders weer te geven en hen tot eenheid te brengen.

Het anarchisme in Spanje

Nazario Gonzales: El anarquismo en la historia de España contemporánea (Het anarchisme in het hedendaagse Spanje. Barcelona, Facultad de Filosofía y letras, 1970. 230 blz. stensil. De schrijver heeft op simpatieke wijze een serieuze en goed gedokumenteerde geschiedenis willen schrijven van het spaanse anarchisme. Hij heeft zich ook met de aktualiteit beziggehouden en kondigt een studie aan van het kongres van Karrara (1968). Het is jammer dat de studie te uitsluitend beschrijvend is en onvoldoende aandacht besteedt aan de problemen. Zo blijkt niet dat het anarchisme in zijn strijd met het staats- en andere linkse denken van inhoud veranderde. Als oorzaken voor de grote invloed van het anarchisme in Spanje noemt hij: 1) de verschillen in aardrijkskundige omstandigheden en volksaard, 2) onafhankelekheidszin, individualisme en geriljaoorlogen in het verleden, 3) monarcómaca (koningsmoord ?) in de 16e en 17e eew en roofridderwezen, 4) banditisme, met name in de 19e eew in Andaluzië, 5) nasjonalisme. De schrijver ziet echter over het hoofd dat soortgelijke omstandigheden ook in andere landen bestonden, bv. in Frankrijk en Bulgarije, zonder dat het anarchisme daar eenzelfde invloed kreeg. Ook zijn er verschillende oppervlakkigheden en onjuistheden.

Interessant daarentegen zijn de bladzijden over de invloed van de anarchistiese vakbond CNT in het leger. Al bij al is deze eerste poging om op een spaanse universiteit iets over het anarchisme te zeggen, niet slecht uitgevallen.

Het abonnement op het CIRA-bulletin (2 nummers p.j.) kost SF 8 (talen: frans duits engels spaans italiaans). Voor 7 frank meer ben je ook nog lid van het centrum en betaal je bij het lenen van boeken alleen de terugzendkosten. Adres CIRA (Centre International de Recherches sur l'Anarchisme), Avenue de Beaumont 24, 1012 Lausanne, Zwitserland. Postrekening: C.C.P. Lausanne 10-250 69.

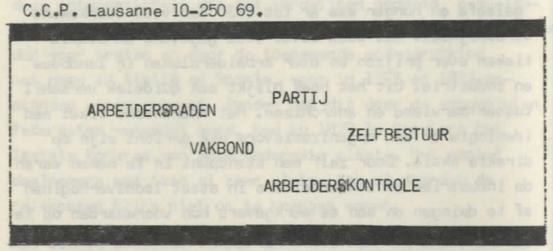

Het dubbelnummer 16-17 van het franse blad over zelfbestuur Autogestion et Socialisme (juli-okt.1971) heeft als motto 'zelfbestuur en vakbonden' maar deze vlag dekt maar een gedeelte van de lading.

Het eerste artikel is een vraaggesprek met Georg Lukacs over de arbeidersraden in Rusland en Oostenrijk in de jaren 1917/19 en over de rol van partij en intellektueel volgens Lenin en volgens hemzelf. Lukacs vindt het burokraties om te denken dat je een proletariaat van buiten af kunt beïnvloeden. Hij meent dat in de gedachten van Lenin de partij de mensen moest omvatten die verder keken dan de eigen sosjale groep en oog hadden voor de totale maatschappij. De partij moest niet het orgaan zijn van wat een arbeider van moment tot moment denkt onder invloed van de kontradiksies van het kapitalisme. Over het zelfbestuur in Joegoslavië wil hij geen uitspraken doen omdat hij meent te weinig van de konkrete situasies te weten. Het is een ongeluk van deze tijd meent hij dat we niet genoeg de omstandigheden van ieder land afzonderlijk bestuderen. We leven nogaltijd een beetje in de tijd van Stalin met ons geloof dat we uit abstrakte beginselen konkrete konkluzies kunnen trekken. Wie een mens niet ziet als histories ontwikkelt wezen begrijpt nooit iets van de mens.

Vakbonden, raden en zelfbestuur

In het tweede artikel bespreekt Yvon Bourdet de rol van vakbonden en raden en zelfbestuur, uitgaande van de vraag of we kunnen stellen dat dit organizasievormen zijn die wel na maar niet naast elkaar kunnen bestaan. Hij meent in de geschiedenis waar te nemen dat raden in krisistijden ontstaan en dat ze niet alleen bedrijven willen beheren maar het maatschappelek leven in zijn geheel. Vakbonden zijn volgens zijn konkluzie organen die in krisistijden niet funksioneren en dan hoogstens op papier blijven bestaan maar buiten de krisitijden optreden als behartigers van de belangen van de werkers.

Door hun hiërarchiese opbouw en werkwijze konden zij bv. onder Stalin als beheersinstrument voor de staat optreden, hetgeen voor raden onmogelek was. Deze verdwenen dan ook of hielden op raad te zijn. Bourdet konkludeert dat raden, die uit hun aard geen opdrachten van boven aanvaarden, en vakbonden niet naast elkaar kunnen bestaan en dit in de praktijk ook nooit hebben gedaan, behalve in Joegoslavië, maar het zelfbestuur is hier ook geen zelfbestuur (verklaring zie verderop). Tenslotte bespreekt Bourdet de opstellingen van CGT (de kommunistiese vakbond) en CFDT tegenover zelfbestuur. Trouw aan de stellingen van Lenin in zijn 'Wat te doen?' acht de CGT zelfbestuur een onmogeleke zaak, al zal hij zijn mening dat de arbeidersklasse uit zichzelf niet kan weten wat hem te doen staan, niet openlek verkondigen. De CFDT heeft het zelfbestuur prakties vanaf zijn oprichting (of beter: omzetting van katolieke CFTC in niet-konfessionele CFDT) in 1964 als doelstelling gevoerd en Bourdet wijst erop hoe biezonder het is dat deze gedacht het in die kring zo goed heeft gedaan. Wel, zegt hij, is de praktijk een beetje moeileker dan de leer want vakbondsleiders krijgen nu eenmaal bij hun verkiezing een gevoel en een aureool van gezaghebbendheid. Men zegt dat dit door de personen komt: het sisteem is goed, de personen deugen niet. Maar het is juist andersom.

ZELFBESTUUR IN JOEGOSLAVIË

De opgenomen diskussie tussen Jean Madeuf en Pierre Denis over het tweede boek van Albert Meister over het zelfbestuur in Joegoslavië 'Où va l'autogestion yougoslave' (Waar gaat het joegoslaviese zelfbestuur naar toe ?) bevatte in kort bestek zoveel punten ter ondersteuning van een negatief oordeel over het joegoslaviese zelfbestuur dat het me het beste leek hem in zijn geheel te vertalen. Meister beschouwt het joegoslaviese eksperiment als een mislukking en de besprekers vinden het opmerkelek dat deze konkluzie komt van iemand die tien jaar eerder dit eksperiment bewonderde. Dit staat in lijnrechte tegenstelling tot de konkluzie die Marius Broekmeyer in de Internationale Spectator van 22 januari 1966 trok inzake het standpunt van Meister in zijn boe k Socialisme et Autogestion van 1964.

Yvon Bourdet neemt in zijn nabeschouwing over het kongres over zelfbestuur in Sarajevo in mei 1971 een heel ander standpunt in, d.w.z. hij erkent wel de feiten die Meister noemt maar trekt een heel andere konkluzie. Als je de krietiek van Meister op dat kongres had voorgelezen, schrijft B, had je niet de minste indruk gemaakt, het zijn dingen die de Joegoslaven zelf ook zeggen. Als ik in het boek L'autogestion dans l'Espagne révolutionnaire van Frank Mintz lees dat volgens Albert Meister om psiechiese, sosjologiese en ekonomiese redenen aan de vorming van een leidende klasse niet te ontkomen valt, (p.150), vraag ik me af of Meister niet valt onder degenen die bezwaren opwerpen tegen het zelfbestuur omdat 'het zelfbestuur hun niet aanstaat', zoals Bourdet Kardelj aanhaalt. Bourdet vermelt dat er veel onvolmaaktheden werden gemelt op het kongres, bv. dat de arbeiders geen belangstelling hebben omdat de echte beslissingen elders worden genomen, maar veel afgevaardigden hadden het toch maar over 'ons' zelfbestuur en ze zagen niet alleen de nodige onvolkomenheden maar ook vooruitgang en een eigen ontwikkelingskracht. Wat hij hiermee bedoelt legt hij uit met een gezegde van Georges Gurvitch: het is gemakkeleker te geven dan terug te nemen. Misschien doen de leiders van nu alleen maar konsessies om de massaas in het gareel te houden, die konsessies zijn er toch maar. De psieche van de leiders is in feite zo belangrijk niet. De mensen onderwerpen zich gedeeltelek omdat ze de bestaande hiërarchieke orde met zijn klassen als vanzelfsprekend beschouwen, maar wat zal er mogelek niet loskomen als offisieel verklaard wordt en zelfs door mensen die bij de bestaande orde voordeel hebben, dat deze orde een kwestie van toeval is en dat het ook anders kan ? Misschien past het bestaande sisteem van medebestuur - de naam zelfbestuur is hieraan ten onrechte en in ieder geval te vroeg toegekent - bij het ontwikkelingspeil van het Joegoslavië van vandaag, maar wie zal zeggen dat deze organizasievorm zich niet zal aanpassen aan een ekonomiese ontwikkeling die hij zelf heeft gestimuleerd ?

Arbeiderskontrole

Maryse Hockers doet verslag over de in mei 1971 gehouden diskussiedagen over het tema 'van arbeiderskontrole naar zelfbestuur', georganizeerd door de waalse stichting André Renard. De Tsjech Josef Fišera besprak het zelfbestuur in Joegoslavië. Evenals Bourdet zag hij het joegoslaviese stelsel als een vorm van medebestuur maar tegelijk als een sisteem in volle ontwikkeling waarvan veel te leren valt. Joegoslavië had en heeft veel moeilekheden te overwinnen: verschillende volken, godsdiensten en sosjale ontwikkeling, laag scholingsnivo en vaak hoog geboorteoverschot juist in de armste bevolkingsgroepen en streken, verwoestingen van de oorlog zonder de hulp van links of rechts die andere landen wel hebben ontvangen, werkloosheid, waardoor goede krachten het land verlaten. Maar een sosjalisme met een beetje vrijheid brengt zekere risikoos mee en Joegoslavië heeft die willen nemen, o.a. in de vorm van de vrije informasie over de levensomstandigheden in het westen. Naast andere pozietieve kanten noemt Fišera de permanent opvoedende werking van joegoslaviese sisteem. Hij verwijt de regering van het land dat ze er niet in is geslaagd het zg. zelfbestuur boven republieksnivo te laten uitkomen, aan de partij dat ze niet in staat is geweest zich te vernieuwen met de opkomst van de generasies van kinderen van partij- en vakbondsleden. De vakbond speelt in het zelfbestuur niet de stimulerende rol die hem toekomt en de partij werkt remmend. In feite, zegt Fišera, is het niet het zelfbestuur dat te kritiseren valt maar de kommunistiese partij die alle touwtjes in handen heeft gehouden.
Het best uitgewerkte model van zelfbestuur zag hij in het Tsjecho Slowakije van 1968. Terwijl het in Joego Slavië van boven was opgelegd en van de andere kant niet vergenoeg naar boven was doorgevoert, is het in Tsjecho-Slowakije uit de bazis van de partij en vakbont voortgekomen, natuurlek op inspirasie van elders, maar het is spontaan en voorbereid en heeft zich van het begin af uitgebreit tot alle geledingen van de maatschappij. (Artikelen over zelfbestuur in Tsj. oa. in de nummers 7 (dec. 1968), 9/10 (sept.- dec. 1969) en 11/12 (maart-juni 1970) van Autogestion et Socialisme.

Engeland.

Over het onderwerp arbeiderskontrole vont ik het interessantst het artikel over het Institute for Workers Control in Nottingham in Engeland, opgericht in 1968. De naam instituut vint ik wat misleident, in feite is het een soort beweging met een sekretariaat als verbindings- en publiekasiesentrum. Het geeft het driemaandelijks bulletin van het IWC uit, het maantblat "The Spokesman" van de Russellstichting en verder boeken en brosjures. Het is bedoelt niet als een leidinggevent maar als een dienstverlenend buro voor de beweging van arbeiderskontrole, die in 1964 zijn eerste konferentie hield met 100 aanwezigen en in 1970 zijn derde met 0100 deelnemers. De bweging wijst institusjonalisering af, elitevorming (geen leiderskласse: het begrip klasseloze maatschappij is leeg als de individuen die de bezis vormen niet in staat zijn tot een gemeenschappelek stantpunt te komen en dat op te leggen) en een louter negatieve houding (alle verantwoordelijkheit aan de bestaande gezagsorganen laten zonder een iegen positieve politiek te formuleren in overeenstemming met de wil van de leden van de verschillende maatschappeleke organen, is de houding van een slaaf en niet van een sosjalist). Het IWC wil een open beweging zijn waar alle richtingen zich kunnen laten horen, revolutionaire en reformistiese. Van de andere kant wil het IWC niet bij reformistiese eisen blijven staan: de reformist gelooft dat door hervormingen het kapitalisme vanzelf verdwijnt en ziet over het hooft dat de baas konsessies kan doen om de werkelijke beslissingsmacht in eigen hant te houden. Hetzelfde gevaar bestaat bij het toelaten van arbeiderskontrole. Als bv. de werkers bevoorbeeld toezicht krijgen op de aanneming en ontslag, kunnen ze uiteindelek het orgaan worden dat de discipline onder de werkers hanthaaft.
Het ICW meent dat arbeiderskontrole niet reformisties behoeft te zijn, als hij maar zijn plaats heeft in een kader van strijt tussen werknemers en werkgevers. Het moet het streven zijn van de werkers, naar de macht die de baas hen weigert of met tegenzin geeft. Arbeiderskontrole moet een evenwichtsituatie zijn tussen vijandige krachten, een machtsverdeling tussen onverzoenleke vijanden, of het nu gaat om het toezicht op de aanneming van personeel, op verplicht vakbontslidmaatschap of op de boeken van de onderneming, of op investeringen of dividentuitkeringen. Het IWC wil geen begrip kweken voor de moeilijkheden van de werkgevers en wijst daarom medezeggenschap af als zijnde het laatste bastion van de kapitalisten. Het IWC wil geen konkurrent zijn van de bestaande vaksentrales maar tracht deze te radikaliseren via de leden.

België.

Op de hiervoor al genoemde Belgiese diskussiedagen haalde André Genot de volgende beschrijving van arbeiderskontrole aan uit een diskussiestuk van de Waalse Fédération Générale du Travail de Belgique: "arbeiderskontrole si een steets verder gaande inperking van de mabht van de werkgever, doordat de arbeiders zich steeds meer gaan bemoeien met zaken waar ze eerst niet aan te pas kwamen, doordat ze door middel van de autonoom blijvende akorganisaties steets nieuwe bevoegtheden en rechten veroveren en zo geleidelijk het hele ekonomiese en maatschappelijke leven gaan beheersen. Daarbij moeten ze er wel voor zorgen dat ze echt zelf deze macht in handen nemen, anders valt hij in handen van de technokraten." Gezien de rol die aan de vakbeweging wort toegedacht en hetgeen Bourdet verderop zegt over het denken over arbeiderskontrole in PSU-kringen, kun je je afvragen of die macht van de basis veel kansen maakt.

Frankrijk.

In zijn artikel "De PSU en "arbeiderskontrole" - Mallet en "arbeidersmacht", vraagt Yvon Bourdet zich af wat er de betekenis van kan zijn dat hij in het voorstel voor een aksieprogramma 1971 van de Nasjonale Raat van de Franse PSU (werd intertijt in PSP-publikasies wel aangeduit als "onze zusterpartij")hetwoort zelfbestuur (bij de ongeveer gelijkdenkende CFDT zo hoog in het vaandel) niet heeft kunnen vinden, terwijl het woort arbeiderskontrole er zoveel in voorkomt. Hij meent niet dat het is b.v. omdat de PSU zou menen dat het woort zelfbestuur een te beperkte inhout heeft (ekonomies-technies bestuur van afzonderleke ondernemingen.) Bourdet is getroffen door de aanwezigheit - naast arbeiderskontrole- van uitdrukkingen als "de opbouw van de revolutionaire partij", "de [illegible] proletariese massademokrasie" en "zelforganizasie", afkomstig uit het trotskistiese jargon. Hij vraagt zich af wat de herverschijning van dat oude woort wel kan betekenen. Het klinkt marxisties, het woordje"arbeiders" maakt een goede indruk en laat zien dat men zich niet van het proletariaat wil afsnijden. De uitdrukking "arbeiderskontrole" dateert uit 1921 en werd aanvankelijk gebruikt voor de aktiviteiten van de ondernemingskomites dwz. een ongevaarlijke vorm van medezeggenschap waar de werkgevers de oude arbeidersraden handig in hadden laten uitmonden, eerst in Ruslant en later ook in Duitsland en Oostenrijk.
Overigens heeft Bourdet niet de indruk dat het programma veel inhout aan het begrip weet te geven. Opvallent is het belang dat wort gehecht aan de vorming van een sterke partij. Bourdet vraagt zich af of de partij zo sterk moet zijn om de arbeiderskontrole te kontroleren, zodat het zou worden: kontrole door een partij "namens de arbeiders".

IN IEDER HUIS

Vorig jaar heb ik met mijn dochtertjes Zarema en Patja een boottocht gemaakt op de Wolga.

Laat in de nacht kwamen wij in de stad Oeljanovsk aan en reeds om zes uur 's morgens gingen wij naar het geboortehuis van Vladimir Iljitsj Lenin. Zarema en ik waren nog maar nauweleks bij het huis aangekomen toen de onstuimige Patja al in gesprek was met de konsjerge.

- Nee meisje, het is nog te vroeg. Het museum gaat pas om acht uur open en het is nu zes uur.

Teleurgesteld keek Patja van de konsjerge naar mij, maar opeens zei ze heel beslist:

- Kinderen mogen altijd bij Lenin. Ik moet weer weg en de boot wacht niet op ons.

Daar had de konsjerge niet van terug.

Vol eerbied gingen mijn dochtertjes door de vertrekken waar hij eens woonde. Terwijl ik ook een van de vertrekken bekeek dacht ik bij mezelf: hier ben ik nu wel honderd keer geweest en in feite is Lenin vanaf het begin van mijn leven steeds bij me geweest.

In mijn eerste kinderjaren was Lenin in het huis van mijn vader en in de gedachten en de gedichten die hij aan mij en aan zijn volk opdroeg.

Lenin was in het witte schooltje in de bergen dat ik bezocht. Hij was in de tank van mijn oudste broer, die in 1942 sneuvelde op de oevers van de Wolga.

Ik zag Lenin in de woning van de bergbewoner die een kwart kwart eew geleden uit steen een beeltenis beitelde van Vladimir Ilsjitsj met zijn hoge voorhoofd. Ik zag Lenin ook in het huis van de arbieder in Kalkutta, die afbeeldingen van de grote man verzamelde, en in het lied van mijn grijze landgenoot - de volkszanger uit Tsjarod, die het beeld van de leider bezong:

Jij kwam het eerste en gaf ons een naam onder de volken
Je gaf ons het wapen van de overwinning in de hand ...

Lenin is altijd in mijn hart. Moge hij ook altijd leven in het hart van mijn dochtertjes en in de harten van alle kinderen.

Rasoel Gamzatov
Pionjerskaja Pravda 24.3.70

WAARHEEN GAAT HET JOEGOSLAVIESE ZELFBESTUUR ?

(Diskussie tussen Jean Madeuf en Pierre Denis in Autogestion et Socialisme nr 16-17 naar aanleiding van het boek Où va l'autogestion yougoslave van Albert Meister. Zie ook blz. 8)

M. Wat betekent dit boek voor ons ? Een versterking van onze eigen krietiese instelling tegenover Joegoslavië of de lessen die uit het joegoslaviese eksperiment te trekken zijn ?

D. Het boek is een soort herziene en belangrijke heruitgave van Socialisme et autogestion uit 1964, maar Meister is helemaal van standpunt veranderd. Wat hij ons nu voorzet is een beschrijving van de mislukking van het joegoslaviese stelsel en hij is daarbij niet altijd mals.

M. Maar Meister breekt niet alleen af. Zelfs zijn subjektieve analyses helpen het sisteem bloot te leggen en er de sterke en de zwakke kanten van te laten zien. Eigenlek zou het boek een goed uitgangspunt zijn voor een diskussie over de problemen van een sosjalistiese maatschappij.

D. We moeten ons nu beperken tot enkele hoofdlijnen van het boek en tot de voornaamste vragen die het opwerpt.

M. Wat de pozisie van Meister verzwakt is dat hij niet meer in Joegoslavië is geweest sinds zijn eerste boek. Hij is van mening verandert op grond van wat hij gelezen en gehoord heeft. Dat is geen wetenschappeleke analyse, hoogstens wat sosjologie uit de verte zoals dat heet.

D. Maar hij bazeert zijn oordeel toch op een sistematiese bestudering van de literatuur en op mondelinge mededelingen over Joegoslavië. Zijn oordeel stemt trouwens overeen met de waarnemingen van mensen die er geweest zijn. Meister begint met te zeggen dat het sosjalisme in Joegoslavië aan het afsterven is en dat is waar. De ekonomiese strukturen, het gewone denken en doen, de normen in Joegoslavië, alles krijgt steeds meer het stempel van het westen. Streven naar welvaart neemt de plaats in van streven naar sosjalisme. Er komen steeds duideleker sosjale lagen en de kultuur funksjoneert zoals vanouds als klasseafscheiding. Joegoslavië vertoont de kenmerken van een burokratiese maatschappij en het zelfbestuur dat deze realiteit verhult, is niet wat wij onder zelfbestuur verstaan.

M. Meister heeft het niet over burokrasie maar over liberalisme. Hij zegt bv. dat het joegoslaviese afsterven van de staat niets met sosjalisme te maken heeft. Het is doodgewoon een gevolg van een desentralizasie gericht op de rol van de federatieve staat op het gebied van subsidies en planning om zo weer tot een stelsel van vrije konkurrensie te komen. Meister stelt zelfs de vraag of het joegoslaviese zelfbestuur niet een overgangsfase is van bolsjewisties sosjalisme naar liberalisme.

D. Meister gaat zelfs zover om te zeggen dat het zelfbestuur in Joegoslavië geen vorm van sosjalisme meer is maar een vorm van liberalisme. Hij meent dat het zelfbestuur in Joegoslavië heeft afgedaan.

M. Wat ik niet zo sterk vind is dat Meister zijn oordeel niet tot één land beperkt maar in feite generalizeert. Hij is ook niet duidelek tegen het liberalisme, hij lijkt het min of meer eens te zijn met wat hij een Joegoslaaf laat zeggen: 'zonder marktekonomie kan het zelfbestuur op het ogenblik niet tot verdere ontwikkeling komen. Een aanval op het verband tussen goederen en geld is een aanval op het zelfbestuur'.

D. Meister noemt dat liberalisme, maar hoe noem je dan een maatschappij waarin, zoals hij zelf zegt, staatsbeheer de kapitalistiese klasse heeft vervangen en de werkverdeling tussen produsenten en leiders is blijven voortbestaan ? Waar het politieke element verdwenen is, waar het model zijn eigen wetten volgt en de ideologie een rem vormt op de ontwikkeling, waar het leven beheerst wort door ideologiese leegte, intellektuele armoede, apolitiek denken en handelen en pragmatisme ? Is dat geen burokrasie ?

M. Meister meent dat de kulturele armoede te verklaren is door de afwezigheid van een massaproduksie: geen massakultuur zonder massaproduksie. Door het ontbreken van een massaproduksie is Joegoslavië op alle gebieden afhankelek van het westen. Het is een soort overwinning van de amerikaanse diplomasie.

D. Dat is een analyse die volgens mij te oppervlakkig is. Je moet oorzaken en gevolgen uit elkaar houden. Op de eerste plaats is het verband tussen produksie en kultuur wel wat ingewikkelder dan Meister zo zegt. En op de tweede plaats, als de burgerleke ideologie zich genestelo heeft in de ideologiese leegte die Joegoslavië kent, dan weten we nog niet waar die ideologiese leegte vandaan komt. Het punt waar het om gaat is dat het joegoslaviese zelfbestuur niet in staat is geweest een eigen kultuur, een eigen ideologie en eigen waarden te scheppen. (Aantekening; gelul. De mensen zijn voor een groot deel nog niet tot zelfbestuur gekomen, hoe willen ze dan tot een zelfbestuur-kultuur enz. komen ?)

M. Het is wel zo dat de ideologie voor Meister een stramien is dat de offers moet verklaren en rechtvaardigen die gevraagd worden. Met het gevolg dat de ideologie zijn vat op de mensen verliest en de geestdrift voor de opbouw van het sosjalisme verdwijnt naarmate de 'behoeften' bevredigt raken. Volgens Meister is dát wat er in Joegoslavië gebeurt.

D. Ik geloof dat het wel een beetje simplisties is om zulk een omgekeerde venredigheid te zien tussen ideologie en ekonomiese ontwikkeling. Alsof er alleen te kiezen valt tussen messianisme en stachanovisme; dat zijn twee vormen van sosjalisme waar w ij geen behoefte aan hebben.

Het joegoslaviese sisteem is naar Meister zegt niet in staat geweest idealen tot leven te brengen die wezenlek

anders waren dan de idealen van de konsumpsiemaatschappij. Dat is niet waar: het zelfbestuur is een ideologie geweest die de mensen zand in de ogen moest strooien en moest helpen om hun een niewe vorm van burokratiese uitbuiting te doen slikken.

M. Zover zou ik misschien niet willen gaan maar zeker is dat het joegoslaviese zelfbestuur voor de partij een middel is geweest om het volk in zijn macht te houden en om de invloed terug te winnen die hij aan het verliezen was. Het was een manier om de produksie te organizeren en de produktievieteit te vergroten.

D. Inderdaad, het zelfbestuur was in Joegoslavië geen revolusjonair alternatief voor een sosjalisme van bovenaf. Het was doodgewoon een antwoord op de vraag: hoe krijg je de mensen aan het werk en achter de standpunten van de regering.

M. Meister zegt ook: het zelfbestuur was een metode om snel het kader te vormen dat het land nodig had, het hielp een elite te vormen. De plaatseleke verkiezingen zijn zo gezien een seleksiemetode. Maar hier generalizeert Meister weer wat teveel.Hij zegt dat het zelfbestuur nodig is zolang het erom gaat de beste leiders en managers te vinden. Daarna zouden onderneming of kollektieviteit de medewerking van de bevolking niet meer nodig hebben en zou het zlefbestuur kunnen verdwijnen.

D. Je ziet overigens dat slechts een deel van de joegoslaviese ekonomie zelfbestuur heeft gekend, en dat was ook nog een deel dat in betekenis achteruit gaat. Als je by. de cijfers van de zelfbestuurde sektor van de landbouw vergelijkt met de cijfers van nu zie je dat ze onveranderd zijn gebleven.
uit 1952

M. Bovendien konstateert Meister dat het zelfbestuur in Joegoslavië alleen op plaatselek nivo bestaat. Hoe verder je gaat op de ladder van de koördinerende organen hoe minder zelfbestuur je tegen komt. Het was inderdaad alleen een middel om de massaas in beweging te krijgen.

D. In feite, zegt Meister, is de zelfbestuurde sektor niet meer dan een koöperatieve sektor. De sosjale eigendom is simpelweg koöperatieve eigendom geworden met een vaak heel beperkte zeggenschap voor het personeel. De zelfbestuurde onderneming (kollektief bestuurde cel binnen het landeleke plan) heeft plaats gemaakt voor de koöperasie (kollektieve cel binnen een liberale ekonomie) en het hele verschil tussen Joegoslavië en een westerse ekonomie is gelegen in het sterke aandeel van de koöperasies. Dat is zo, maar Meister heeft de neiging in sosjalisme alleen maar planekonomie te zien. Hierdoor blijft hij gevangen in het dilemma: planekonomie of privékapitalistiese konkurrensie, en: maatschappeleke (onder toezicht van de staat geplaatste) eigendom of kollektieve (volgens Meister is dat koöperatieve) eigendom.

M. Ik kom nog even terug op wat we daarnet zeiden: zelfbestuur bestaat in Joegoslavië alleen op ondernemingsnivo en dan nog alleen in middelgrote ondernemingen. (De voorbeelden die Broekmeyer in zijn De arbeidersraad in Zuidslavië aanhaalt, zijn anders beslist wel van grote ondernemingen en zelf heb ik in Skopje een ~~onderneminge~~-arbeidersraadvergadering meegemaakt in een onderneming met enkele duizenden werkers. Bas Moreel). Meister leidt hieruit af dat het zelfbestuur een instrument is geweest om van ambachteleke ondernemingen te komen tot middelgrote ondernemingen, waarvoor het mogelek een geschikte organizasievorm is. Het zou zelfs een poging zijn geweest om een werkklimaat en arbeidsverhoudingen in stand te houden die verloren dreigden te gaan bij het groeien van de ondernemingen.

D. Dat is wat Meister bedoelt als hij zegt dat het zelfbestuur de ideologie is van de eerste industriële revolusie. Niettemin heeft Joegoslavië nooit een politieke konsepsie ontwikkeld of een eigen maatschappijbeeld. Het is een managementtechniek gebleven, een 'kollektieve manier van meerwaarde kweken'.

M. Kort samengevat ziet Meister vier belangrijke funksies van het zelfbestuur in Joegoslavië: het is een instrument geweest om kapitaal en een niewe klasse te vormen, om een neiwe elite te selekteren en om een gunstig klimaat te scheppen voor middelgrote ondernemingen. Voor Meister is het zelfbestuur een ontwikkelingsideologie, een stelsel van kollektieve vertegenwoordigingen, bedoeld om het samenhorigheidsgevoel te versterken en daarmee de kracht van diverse organizasies in de faze van kapitaalopbouw.

D. Dat is zo maar Meister heeft verzuimd te wijzen op het verdwijnen van het politieke denken, op de verarming van het denken in het algmeen, op de afwezigheid van dialekties denken, op de verarming van het begrip 'kollektief' en op het streven de onmiskenbare realiteit van de klassestrijd in Joegoslavië te verbergen.

M. Dat is misschien te lezen uit de laatste regels van het boek, waar je de indruk krijgt dat Meister het joegoslaviese eksperiment beschouwt als een nederlaag van het tradisjonele sosjalisme dat een ander jasje heeft aangetrokken maar er niet in is geslaagd zich te verniewen.

LEVEN VAN BAKOENIN

Bij Bélibaste in Parijs is vorig jaar een herdruk verschenen van H.E. Kaminsky: Michel Bakounine: La vie d'un révolutionnaire, dat uit 1938 dateert (380 blz.) Het is een lekker leesbaar boek dat zijn herdruk zeker waard is. Alleen zal het wel weer lekker duur zijn ook, ik schat het gauw op een 28 frank.

ZELFBESTUUR TIJDENS DE SPAANSE REVOLUSIE

(slothoofdstuk van Frank Mintz: L'autogestion dans l'Espagne révolutionnaire. zie blz. 4)

De term kollektief bestuur beperkt zich niet tot enkele juridies en ekonomies beperkte eksperimenten die voorbehouden blijven aan een paar bevoorrechte individuen (vrijwilligers als het initiatief van onderaf komt, uitverkorenen als een regering het voor het zeggen heeft), maar verschijnt ook in tijden van revolusjonaire maatschappeleke veranderingen.

In laatstgenoemd soort gevallen is een objektieve bestudering uiterst moeilek omdat de kollektieviezering een simbool is en uit een ideologie voortvloeit. Ekonomiese gegevens, bv. over de rentabiliteit en statistieken, zijn dikwijls niet toegenakelek. Voor- en tegenstanders manipuleren met de feiten ten behoeve van hun propaganda.

Uit voorzichtigheid wordt dan maar niet of aarzelend over de zaak gepraat, in de meeste gevallen geeft men een mening die gebazeerd is op een filosofiese interpretasie.

Om deze redenen zal het moeilek zijn het spaanse kollektivisme normaal te bestuderen in zijn verschillende aspekten zoals: omvang, aard en aantal van de kollektivizeerde bedrijven, de verhouding van de aantallen werkers in de gekollektivizeerde en in de niet-gekollektivizeerde bedrijven, de ontwikkelingsgang van de kollektivizasie en de rezultaten.

Dat wil niet zeggen dat er geen statistieken of archieven zijn geweest maar na de oorlog was er niets meer te vinden.

Enkele serieuze geschriften stellen ons wel in staat een paar grote lijnen te zien en iets van de suksessen en mislukkingen maar er blijft nog veel te doen.

Voorbereidingsfaze

Voor de burgeroorlog was het terrein al enigszins voorbereid. Zo maakte een aantal spaanse anarchisten propaganda voor het libertaire kommunisme en zij trachtten tijdens opstandige bewegingen ook dit in praktijk te brengen. Daarnaast bazeerde de regering onder sosjalistiese druk zijn landhervormingsprogramma ook op kollektieve groepsvormen. Ook de eewenoude tradisie van kollektief werken schint van invloed te zijn geweest. Tenslotte werkten de bestaande algemene ontevredenheid en de verouderde maatschappeleke en ekonomiese strukturen een revolusjonair kollektief denken in de hand.

De militaire staatsgreep, de onbekwaamheid van de regering, de noodzaak een oorlogsindustrie op touw te zetten en het naderende oogstseizoen stelden de anarchisten in staat de werkende bevolking ertoe te bewegen het eksperiment van het libertaire kommunisme in praktijk te brengen.

Ze hadden echter niet alle omstandigheden mee: niet alle anarchisten waren kollektievisten, de kommunisten waren in 1934 in Asturië vóór kollektivizasie geweest maar waren nu tegen, en de sosjalisten hielden zich op de vlakte. De verschillende groeperingen werkten elkaar zoveel mogelek tegen en elke stroming trachtte een deel van het bedrijfsleven onder zijn kontrole te krijgen om de invloed van de rivalen te beperken. De vroegere direksies en eigenaars van kollektieve bedrijven lieten hun oude eigendommen vaak vanuit het buitenland saboteren.

Het gevolg van dit alles was dat de kollektivizasiebeweging van streek tot streek heel verschillend verliep alnaar de eigendomsvormen van het land, de politieke krachtsverhoudingen en de persoonlekheid van de militanten.

Begin weinig planmatig

Van beginkapitaal, kredietbanken, techniese (finansjele, juridiese, ekonomiese) vormgeving van de kollektieven, juridiese status van de afzonderleke en gezamenleke kollektieven binnen het geheel van de tradisjonele ekonomie werd in de eerste maanden van de oorlog geen probleem gemaakt of in ieder geval hadden deze kwesties toen geen praktiese invloed.

De oorzaak hiervan is te zoeken in de gedachtengang van dat moment: de oorlog was een kwestie van weken en rantsoenering was dus bv. niet nodig. Bovendien werd het republikeinse kamp ondermijnd en overheerst door politieke vooroordelen en rivaliteiten.

Op het platteland legde de bevolking beslag op de landerijen van de rijken die bijna altijd de opstandige generaals aanhingen, om deze kollektief te gaan bewerken, soms voegden boeren hun landerijen samen. Het beginkapitaal werd gevormd uit de oogstopbrengsten (de burgeroorlog was op 19 juli, dus vlak voor de oogst, begonnen). Vaak werd het geld onder de invloed van de anarchistiese propaganda en zeker ook uit vrees voor inflasie afgeschaft en ontstond er een ruilsisteem tussen de dorpen onderling. Kopen gebeurde op een boekje, soms nadat men iedereen vrij had laten nemen wat hij wilde. In sommige kollektiviteiten was een duidelek gunstige ontwikkelingsgang waar te nemen. Een streven naar onderlinge solidariteit nam vaak de plaats in van een kredietbank.

Industrie

In de industrie stond de kollektivizasie aanvankelek in dienst van de wapenproduksie. In Katalonië nam de kollektivizeringsbeweging zulk een omvang aan dat de generaliteit (de regering van Katalonië) op 24 oktober 1936 een dekreet uitvaardigde op de kollektivizasie van industriële en handelsondernemingen en op het toezicht op de partikuliere ondernemingen. Dit dekreet had betrekking op alle ondernemingen met meer dan 100 werknemers. De oorlog en het teruglopen van de buitenlandse handel veroorzaakten een tekort aan grondstoffen en elke fabriek strachtte zijn bestaan te rekken, soms ten koste van andere kollektieven.

Tegenwerking

De kollektivizasiebeweging werd geremd met de groei van de kommunistiese partij in Spanje. Ook doordat de regering, die zich onder russiese bescherming had geplaatst en deed wat ze kon om de anarchisten uit te schakelen, geen haast maakte met maatregelen ten gunste van de kollektieven. Er werd trouwens ook wel gewoon geweld gebruikt tegen de kollektieven met als bekendste voorbeeld het optreden van Lister, die zelfs kollektieven vernietigde, hoofdzakelek in Aragon.

De kollektieven werden ertoe gebracht zich te organizeren als gevolg van de oorlog met Franco, de indirekte oorlog binnen het republikeinse kamp en door de ekonomiese beperkingen.

Er ontstond een duidelek streven naar rasjonalizasie en ekonomiese rentabiliteit, zo zelfs dat soms de politieke scheidslijnen vervielen (samengaan van anarchistiese en sosjalistiese kollektieven in Katilië). Er ontstond een landeleke boerenfederasie, een kongres nam een besluit over toezicht op het personeelsbeleid, op de produksie en op de oprichting en opheffing van bedrijven. Er kwamen meer loonverschillen en er werd toezicht van bovenaf ingesteld op landbouw en industrie, al schijnt daar nooit iets van gekomen te zijn.

Cijfers

Tegen juli 1937, het hoogtepunt van de kollektivisasiebeweging, waren er in de landbouw minstens een 400.000 kollektivisten werkzaam in minstens 802 kollektieven, eind 1938 minstens ongeveer 230.000 kollektivisten in minstens 1015 kollektieven. Voor de industrie zijn geen totaalcijfers te berekenen. Met een totaalcijfer van anderhalf miljoen zitten we waarschijnlek echter niet te hoog.

In de praktijk was de gekollektivizeerde ekonomie geen eenheid: in de stad verdienden de arbeiders 50% meer dan de kollektievisten op het land, die hun produkten nog prakties voor dezelfde prijzen verkochten als voor de oorlog, terwijl alle andere prijzen omhoog waren gegaan.

Gang van zaken

Het is moeilek een algemeen beeld te geven van de gang van zaken. In Aragon liep 60 tot 70% van de kollektieven goed. De industrie van Katalonië was voor een heel groot deel gekollektivizeerd en op oorlogsproduksie overgeschakeld. Hij was meer dan twee oorlogsjaren lang de kurk waar de republiek ekonomies op dreef (de russiese hulp was beperkt en hield in 38/39 prakties op). De de zuidvruchtenoogst van de kampanje 1936/37 deviezen opbracht was te danken aan de oprichting van een eksportorganizasie door de anarchistiese en sosjalistiese kollektievisten. Deze organizasie bestaat niet meer, wat door veel betrokkenen zeer wordt betreurd.

Er waren niet alleen ekonomiese verbeteringen: de loonverschillen tussen mannen en vrouwen werden sterk verminderd, de boeren kregen een pensioen, er kwamen grote verbeteringen in de gezondheidsdiensten en in de kulturele voorzieningen.

Wat ervan overgebleven is

De spaanse kollektieve beweging is totaal verdwenen maar enkele zaken die zij tot stand heeft gebracht, zijn gebleven. Zo heeft de eenmaking van de spoorwegen in die tijd, een definitieve vorm gekregen door de nasjonalizasie. Op het platteland zijn nog voorzieningen aan te treffen die uit die tijd stammen, zoals waterleidingen en irrigatiesistemen.

Bovendien leeft het kollektivisme nog in de geesten van veel mensen. In Sástago in de provinsie Saragossa werden in 1966 bij een proses tegen een graaf eigendomsbewijzen geproduseerd die hadden toebehoord aan het vroegere kollektief. De ekonoom Joan Sarda stelde in zijn in 1967 in Barcelona verschenen boek Serra d'or dat de Joegoslaven het katalaanse dekreet over de kollektivizasie van de industrie uit 1936 hebben gekopieerd. Als ideologie leeft de spaanse kollektivizasiebeweging nog altijd voort in de propaganda van de anarchisten.

De kollektivizasiebeweging in Spanje is geen op zichzelf staand gebeuren geweest. Het is een etappe geweest in het bewustwordingsproses van de werkende bevolkingen die steeds meer inzien dat ze zelf in staat zijn zich sosjaal en ekonomies te organizeren, en dat ondanks de leidersklassen in oost en west. De fouten van de regeringen en het feit dat het ekonomiese leven in oost en west in wezen een eenheid vormen maken dat de werkende bevolkingen het steeds minder zullen nemen om onder leidende klassen te staan.

KRIETIES VOLGEN

Je kunt je een soort verrader voelen als je meent krietiek te moeten uiten op een bevrijdingsbeweging als in Vietnam. Toch is krieties volgen een noodzaak. Als je blindelings meedoet met een algemene trend loop je het grootste risiko ongunstige ontwikkelingen of gunstige andere mogelekheden niet in de gaten te hebben. Oßschoon die bewegingen vaak ver van onze deur plaats hebben kunnen we er vaak toch iets voor doen en in ieder geval wordt er vaak een beroep op ons gedaan om op de een of andere manier steun te verlenen.

Het monopolie voor de effektieve bevrijdingsaksies in Vietnam wordt in feite opgeëist door het toch wel onder duideleke invloed van de kommunisten staande Bevrijdingsfront. In het algemeen kun je zeggen dat kommunisten in dit soort gewapende bewegingen (zoals hier indertijd in het verzet) vaak zeer aktief zijn en er alles voor opofferen. Zonder nu presies aan die mensen te willen vertellen dat ze het anders zouden of hadden moeten doen, kun je erkennen dat er ook andere mogelekheden zijn en geprobeerd zijn in Vietnam om een einde te maken aan de uitbuiting en de fassistiese diktatuur daar.

Er zijn bv. grote groepen in Vietnam, bv. de boeddhisten, die op geweldloze wijze een rechtvaardiger sisteem in hun land trachten te verkrijgen maar hun pogingen worden, behalve in enkele spektakulaire gevallen, doodgezwegen of overstemd. De boeddhisten, die zeggen 80% van de bevolking te vertegenwoordigen, hebben een delegasie in Parijs maar deze wordt niet toegelaten tot de vredesbesprekingen. Ze hebben in het verleden in Vietnam veel aksies ondernomen om voor hun eisen voor een rechtvaardige oplossing gehoor te vinden. Dat ze dat gehoor niet hebben gevonden zegt niet dat ze het niet verdienen. Hun optreden in vaak massale demonstrasies bewijst in ieder geval dat er in Vietnam een derde macht bestaat en dat er een derde weg mogelek is tussen het Saigonbewind en het Bevrijdingsfront. Dit betekent bv. dat de amerikaanse regering niet te goeder trouw is als ze het doet voorkomen dat ze alleen tegenover het Bevrijdingsfront met zijn bondgenoten staat. Niet dat er niet al genoeg bewijzen van de kwade trouw van de amerikaanse regering bestaan, maar dit is een argument te meer dat tegen de amerikaanse aanwezigheid kan worden gebruikt. Het ligt voor de hand dat de kommunisten en hun medestanders met hun hardere en op snel sukses afgestemde metoden na het werkeleke vertrek van de Amerikanen uit Vietnam daar de eerste tijd een eerste viool zullen spelen. Op de duur echter moet de zachter maar dieper werkende metode van de boeddhisten en hun medestanders in de geweldloosheid echter rezultaat hebben en zich omzetten in invloed in het land. Maar dat kan alleen als de oorlog en de oorlogsdreiging verdwijnt.

Geweldloosheid een anarchistiese houding

De geweldloosheid verdient in anarchistiese kring meer aandacht dan hij de laatste tijd hier heeft gehad, als metode maar ook als argument om een tegenstander te overtuigen respektievelek gerust te stellen. Het is eigenlek te gek dat anti-autoritairen niet automaties het in wezen autoritaire geweld afwijzen en de geweldloosheid niet als een soort ideologie maar vooral als een instrument kultiveren.

We hoeven de derde wereld niet te evangelizeren, evenmin als onze buurman. Maar niemand durft te zeggen dat hij niets met de derde wereld te maken heeft. Wie meent dat hij wel bv. geld mag afstaan voor deze landen maar geen diskussie mag zoeken met de bewoners, is een lul. Hij heeft niet in de gaten dat die mensen met dat geld misschien onderdrukt worden. Niemand heeft het monopolie van de onfeilbaarheid, de bewoner van een ontwikkelingsland niet en wij niet. Als wij in die diskussie alleen dingen vertellen waar de ander niets aan heeft, heeft hij ons waarschijnlek wel iets te vertellen dat we kennelek nog niet wisten of niet in de gaten hadden.

Meer kennis van de derde wereld noodzakelek

Er is bepaald te weinig streven om te weten hoe bevrijdingsbewegingen in elkaar zitten. Zo'n beweging is door zijn loutere bestaan kennelek iets zo heiligs dat je hem alleen op eerbiedige afstand mag bewieroken. Maar er is meer nodig, alleen al als je voor zo'n beweging propaganda wilt maken. Op avonden over Vietnam maak je herhaaldelek mee dat een spreker en aanwezige simpatizanten voor de bevrijdingsbeweging niet kunnen zeggen hoe de beweging in elkaar zit en hoe zijn konkrete verhouding met de bevolking is, hoe hij aan zijn voorraden komt enz. Vaak stelt men zich tevreden met een bewijs uit het ongerijmde: als die beweging al zoveel jaren stand heeft gehouden, moet hij wel de steun van de bevolking hebben. Als een beweging al zoveel jaar bestaat moest er toch wel wat meer over te vertellen zijn. Je bent gewoon verplicht te weten hoe de zaak in elkaar zit als je niet vervallen wilt in kretologie of in daden die kwaad doen in plaats van goed, terwijl het anders kön. Er is hier natuurlek geen sprake van onvermijdeleke fouten of misrekeningen.

I N H O U D

1 Toelichting

Het niewe linkse denken in Frankrijk

4 Zelfbestuur tijdens de spaanse revolusie

5 Anarchisme in Zwitserland

6 Het centrum voor onderzoekingen over het anarchisme (C.I.R.A.) in Lausanne

7 C.I.R.A.-bulletin nr 23

8 Arbeidersraden, partij, vakbond, zelfbestuur, arbeiderskontrole

10 In ieder huis

11 Waarheen gaat het joegoslaviese zelfbestuur

13 Zelfbestuur tijdens de spaanse revolusie (2)

15 Krieties volgen

Verantwoordelek voor de inhoud: Bas Moreel

Korrespondensieadres: Anton Mauvestraat 52
Schagen

Prijs vijftig sent
Bij bestelling per post een gulden

April 1972

ANARCHISTIESE UITGEVERIJ, Groningen

Eigen uitgaven

ANARCHISME ? met bijdragen van Anton Constandse, Rudolf de Jong, Simon Radius, Arthur Mendes-Georges, Hans Ramaer 1,75
Fascisme en massapsychologie, Wilhelm Reich 1,90
ANTI-AUTORITAIRE AANTEKENINGEN, Roel van Duyn 1,90
ESSAYS, Michael Bakoenin (Politiek der Internationale, Woorden aan de jeugd, Aan de broeders in Spanje) 1,50
STAAT EN MONOPOLIEKAPITALISME, Hans Ramaer 2,50
ANARCHISME, Dr Eltzbacher, heruitgave in brosjurevorm
de delen GODWIN, Proudhon, Stirner, Bakoenin p.st. 0,75
de delen Tucker, Kropotkin p.st. 1,00
TESTAMENT VAN LENIN 1,50
ARBEIDERSRADEN, Anton Pannekoek (uittreksel) 1,50
ANARCHISTEN IN DE 20e EEUW, Arthur Mendes-Georges geïllustreerde pocket, 2e, herziene druk 3,75
ESSAYS, Emma Goldman (Vaderlandsliefde, Minderheid tegenover meerderheid, Huwelijk en liefde) 1,50
RUSLAND 1917-1922, DE RUSSIESE REVOLUTIE, speciaalnummer De Vrije, okt/nov 67 1,00
OVER ANARCHISME STAAT EN DIKTATUUR, Mich.Bakoenin 2,25
HET RODE BOEKJE VOOR ARME SCHOLIEREN (goedkope uitgave) 1,00

Andere uitgaven

SALUUT AAN CATALONIë, George Orwell, Arbeiderspers 5,00
THE ROMANTIC EXILES, E.H. Carr, Penguin Books 5,00
MONOPOLY CAPITAL, Paul Baran and Paul Sweezy, id. 5,00
DE KULTURELE REVOLUTIE VAN DE VROUW, Karin Schrader-Klebert 2,75
DE UITBUITING VAN SURINAME 9,00
HET HISTORIES MATERIALISME, Anton Pannekoek 1,00
... ALIAS TEIXEIRA, A.V.P. van der Gouw, 2 dln, uitg. Amelrooij per deel 5,00

Bestellingen te richten aan; George van Diepen,
Tweede Hunzestraat 9A
Groningen
tel. 050-181530
giro A 240 99 18

h 2608